

AJAKIRJANIKUTÖÖ

Teleajakirjanik konstrueerimas uudisloo narratiivi

Liisbeth Rats

Teleuudise konstrueerimine koosneb mitmest etapist, alustades teema leidmisest ja lõpetades montaažitehnikate valimisega. Kõikide etappide vältel on aga oluline meeles pidada, et uudislugu peab olema vaatajale atraktiivne. Samuti on emotsionaalsus ja tunnete edasiandmine uudislugudes tõusnud niivõrd esile, et sellest on saanud uudisväärtus.¹ Atraktiivsuse saavutamiseks on teleajakirjanikul võimalik kasutada erinevaid audiovisuaalseid võtteid, nagu *stander, loo ilmestamine graafikaga või helilised lahendused*.² Tähtis on uudisloo sidus jutustamine, mis aitab vaatajal seda mõista ja saadud informatsiooni töödelda. Seetõttu on oluline uurida, kuidas ajakirjanik konstrueerib narratiive.

Teema on muutunud tähtsaks, kuna audiovisuaalsed narratiivid ei piirdu vaid teleekraaniga, vaid on ka osa veebiajakirjandusest. Retrospektiivse narratiivi asemel loovad ajakirjanikud üha enam pidevalt ajas muutuvaid narratiive. Kuna veebiajakirjandus töötab iga päev operatiivselt (põhimõte „*Deadline is now*“³), siis on oluline uurida, kas ja kuivõrd annab uudistesaares kajastatav juurde päeva jooksul juba veebis nähtule, st kui palju annab ajakirjanik lisandväärtust erinevate audiovisuaalsete võtete kasutamise ja mitmekesisust või struktureerib narratiivi nii, et inimesed tunneksid vajadust ka õhtuseid uudistesaares vaadata.

Minu bakalaureusetöö eesmärk oli kaheosaline. Peamine eesmärk oli testida, kuidas töös kasutatud uurimismeetod teleajakirjanike tegutsemise detail-

seks analüüsimiseks sobib, et sellele tuginedes saaks meetodit järgneva laiapõhjalisema uurimuse tarvis parendada. Töös oli kasutusel kombineeritud meetod vaatlusest ja intervjuust. Tahtsin aru saada, kas ja kuidas meetodid teineteist täiendavad, missugused kitsaskohad esile tulevad ning mida tuleks teha teisiti, et edasine uurimistöö efektiivsem oleksid. Meetodit testides uurisin ka vaatluste ja intervjuudega „Aktuaalse kaamera“ ja „Reporter“ toimetustes teleuudiste narratiivi konstrueerimist.

Töö sellest eesmärgist lähtudes püstitasin järgmised uurimisküsimused.

■ Kuidas konstrueerib ajakirjanik teleuudise narratiivi?

■ Milliseid põhimõtteid ja võtteid kasutavad „Aktuaalse kaamera“ ja „Reporter“ teleajakirjanikud uudisloo narratiivi konstrueerimisel?

■ Kuidas toetavad ajakirjanikud loo narratiivi audiovisuaalsete võtetega?

Uudisloo narratiivi kujunemist mõjutavad tegurid ja võtted

Bakalaureusetöö kirjutamisel võtsin suures osas aluseks kirjanduslikud narratiivid, mida kõrvutasin ajakirjanduslike narratiividega. Kirjandusteadlane Gerard Genette on narratiivi kirjeldanud kui reaalse või fiktiivsete sündmuste kujutamist kirjaliku keele vahenditega⁴. Kirjanduse emeriitprofessor Shlomith Rimmon-Kenan on jutustamist defineerinud kaheti. Esiteks on jutustamine kommunikatsiooniprotsess,

Artikli aluseks on 2022 mais Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituudis kaitsitud bakalaureusetöö (juhendaja Brit Laak). Vt <https://dspace.ut.ee/handle/10062/82484>.

¹ Pantti, M. (2010). The value of emotion: An examination of television journalists' notions on emotionality. - *European Journal of Communication*, 25(2), 168–181.

² Boyd, A. (2001). *Broadcast Journalism: Techniques of Radio and Television News*. Oxford: Focal Press.; Zettl, H. (1990). *Sight, sound, motion: Applied Media Aesthetics*. Belmont: Wadsworth.

³ Pavlik, J. V. (2001). *Journalism and New Media*. New York: Columbia University Press.

⁴ Genette, G. (2018). *Tekstist teoseni: valik esseid*. Tallinn: EKSA. 65

milles sõnum antakse edastaja poolt edasi vastuvõtjale. Teisalt on jutustus sõnumi edastamiseks kasutatava meediumi sõnaline olemus⁵. Samamoodi on ka ajakirjandusliku uudisloo jutustamine protsess, kus ajakirjanik ja allikad edastavad sõnumi televaatajale. Kirjandusliku ja ajakirjandusliku lähenemise vahel paralleele tõmmates näeme, et ajakirjanduslikes lugudes tegeleb ajakirjanik samuti sündmuste järjestamisega ja seeläbi narratiivi konstrueerimisega. Kui ajakirjanikul on valitud sündmus ja allikad ning kogutud materjal, hakkab ta langetama valikuid, kuidas, millises järjekorras ja milliseid võtteid kasutades ta sündmusi esitab. Kõige levinum uudise ülesehitusviis on ümberpööratud püramiid. Ümberpööratud püramiidi skeemi järgi esitatakse informatsioon uudises olulisuse järjekorras. Ajakirjaniku ja professor Kenneth Kobre selgitusel tähendab see, et juhtlõigus esitatakse kõige olulisem informatsioon ning seejärel lisanduvad olulisimat täpsustavad ja täiendavad asjaolud.⁶ Teine võimalus on Freytagi püramiid. Selle puhul alustatakse lugu sündmuse tutvustamisest, millele järgneb probleemkoha detailsem avamine. Alles siis tuleb loo kõige olulisem informatsioon ja seejärel antakse veel taustainfot kuni lugu lõpuni jõuab.⁷

Idealis toimub teleuudise narratiivi konstrueerimine kolleegide koostöona. Peamised loo konstrueerijad on lisaks ajakirjanikule operaator ja monteerija. Operaatori ülesanne on filmida vajalikud kaadrid nii, nagu ajakirjanik soovib.⁸ Monteerija lõikab filmitud materjali ja ajakirjaniku sisseloetud teksti kokku ning ajakirjanik peab tema kõrval olema, et teda juhendada.⁹ Loo autori ehk ajakirjaniku ülesandeks on lisaks kolleegide juhendamisele ka allikate intervjuerimine ja loo teksti kirjutamine.¹⁰ Ajakirjaniku töö on niisiis materjalide kogumine (koostöös operaatoriga) ja loo kokkupanek (koos-

töös monteerijaga).

Ajakirjanduses mängib suurt rolli ajalisus ehk *temporality*¹¹. Uudisloo puhul on oluline informatsiooni värskus ja koheusus. Ajalisuse erinevused tulevad välja retrospektiivsete ja ajas pidevalt uuenevate narratiivide võrdluses. Pidevalt uuendatavate lugude puhul, mis on omane veebiväljaannetele, on vahe sündmuste toimumise ja nendest jutustamise vahel väga väike või olematu (*online*-reportaažid, otseblogid). Öhtuses teleuudises on üheks looks kokku pandud olulisemad momendid, mis päeva jooksul sündmuse kohta on selgunud. Meediauurija Halliki Harro-Loit ja ajakirjanik Anu Pallas on kirjutanud, et ajalisus viitab põhjalikumalt sellele, kuidas uudisesse on põimitud nii minevik, olevik kui ka tulevik.¹² Genette on iseloomustanud ajalisust terminiga *order* ehk kord ning nimetanud vaateid tulevikku prolepsiseks ja minevikku analepsiseks.¹³

Meedia diskursust uurinud Allan Bell on leidnud, et uudislugudes on kolm ajalast kategooriat, milleks on taustainfo, kommentaar ja järelkaja.¹⁴ Diskursuseanalüütik Teun A. van Dijk on kirja pannud viis ajalast kategooriat uudisloos: taustainfo, põhisündmus, tagajärjed, sõnalised reaktsioonid ja kommentaar.¹⁵ Taustainfo käib lähiminevikus toimunu kohta, kommentaar annab edasi olevikus toimuvat ja võib pakkuda ennustusi edasiseks ning järelkaja on kõik, mis toimub pärast põhisündmust ehk tulevikus.¹⁶ Van Dijki esitatud taustainfo kategooria jaguneb omakorda veel kolmeks: kontekst, eelnenud sündmused ja ajalugu.¹⁷

Ajakirjandusprofessorid Yun Jung Choi ja Jong Hyuk Lee leidsid, et loos on pikkusest ja ülesehitusest olulisem see, kui sageli mingit tüüpi informatsiooni vaatajale antakse.¹⁸ Objektivse loo konstrueerimiseks peab ajakirjanik jälgima, milliseid seisukohti ja arvamusi ta kui tihti loos näitab.¹⁹

⁵ Rimmon-Kenan, S. (2002). *Narrative Fiction: Contemporary Poetics*, lk 2. London, New York: Routledge.

⁶ Kobre, K. (2012). *Videojournalism: Multimedia storytelling*, lk 6. Waltham, Mass.: Focal Press.

⁷ *Ibid.*

⁸ Matiisen, M. (2004). *Publitsistikasaadete toimetamine Eesti Televisioonis*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond. Lk 25–27. <http://hdl.handle.net/10062/51269>.

⁹ *Ibid.*

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ Harro-Loit, H. ja Pallas, A. (2013). *Temporality and commemoration in Estonian dailies*. - *The Curving Mirror of Time*, (lk 17–57). Tartu: University of Tartu Press.

¹² *Ibid.*

¹³ Genette, G. (1980). *Narrative Discourse: An Essay in Method*, lk 40. New York: Cornell University Press.

¹⁴ Bell, A. (1998). *The Discourse Structure of News Stories*. - A. Bell ja P. Garrett (Toim), *Approaches to Media Discourse*, (lk 64–105). Oxford, USA: Blackwell.

¹⁵ Van Dijk, T. A. (1988). *News as Discourse*, lk 53–56. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.

¹⁶ Bell, A. 1998.

¹⁷ Van Dijk, T. A. 1988.

¹⁸ Choi, Y. J. ja Lee, J. H. (2006). *The Role of a Scene in Framing a Story: An Analysis of a Scene's Position, Length, and Proportion*. - *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 50(4), 703–722.

¹⁹ *Ibid.*

Nii mõjutab loo olemust ka see, millisest perspektiivist lugu on jutustatud. Kirjandusteaduses on Genette perspektiivi kirjeldanud terminiga fokalisatsioon (*focalization*) ehk narratiivi fookus.²⁰ Teleajakirjanik David Lee Smith on välja toonud viis erinevat perspektiivi, kelle vaatest võib lugu jutustatud olla.²¹ Lugu võib olla jutustatud loo keskse tegelase ehk allika või sündmuse otsese kogeja kaudu. Samuti võib lugu edasi anda jutustaja ehk autor, kes on informatsiooni kogunud. See on tüüpiline uudiste edastamise viis ja eeldab objektiivset jutustust. Kolmandaks perspektiiviks on autoriteet, mis tähendab, et lugu jutustab või (sündmust) analüüsib keegi, kes omab sel teemal ekspertsust ja usaldusväärsust. Veel võib lugu jutustada selle kirjutaja kui otsese kogeja (nt reportaažis) vaatepunktist, et vaataja saaks otsese kontakti loo autoriga. Viimaseks võib loo jutustaja olla hoopis keegi väline, kellel on looga vaid nõrk seos, nagu tegelase sõbrad või juhtumi pealtnägijad.²²

Ajakirjandusliku loo puhul on oluline, kuidas see inimestele meelde jääb ja mõjub. Siin mängib rolli ka see, mismoodi ajakirjanik infot edastab. Lisaks pildis toimuva kommenteerimisele tuleb teleajakirjanikel isiklikuma atmosfääri loomiseks suhelda vaatajaga sünkroonselt autoriteksti ehk *stander'it esitades*. *Samuti pakub teleajakirjandus sündmuse kohesust ja lähedust, näiteks otseülituse või otseülekanne (live reporting või live) kaudu. Nende kasutamine tõstab vaatajate huvi ning võib aidata kanalit eristada.*²³

Teleajakirjanduses on tähtsal kohal ka erinevad pildilised ja helilised võimalused, mille abil saab lugu kaasahaaravamaks ja mõjukamaks muuta. Näiteks on võimalik filmida panoraamvõtteid ja droonikaadreid, mis annavad toimuvast parema ülevaate ning võimaldavad sündmust jälgida.²⁴ Droonide kasutamist ja võimalusi uurinud Joline Culuse, Yves Schellekensi ja Yannick Smeetsi leidude järgi saab öelda, et droonikaadrid annavad võimaluse uutmoodi

loo jutustamiseks, kuna filmida saab teiste nurkade alt, näiteks lennates üle vee või läbi puude.²⁵ Lisaks on võimalik ka filmida erinevatest vaatepunktidest ning kaugustest. Võib väita, et visuaalses narratiivis emotsionaalsuse suurendamiseks tuleb minna kaadris olijale võimalikult lähedale. Asukoha adreseedimiseks ja sündmusest ülevaate saamiseks tuleb aga filmida kaugemalt. Lisaks on oluline monteermistehnika, kuna montaaž mõjutab loo sujuvust ja kiirust. Erinevad monteermisviisid tekitavad ka erinevaid emotsioone. Samuti on oluline helikasutus. Muusika lisamine tekitab ja aitab rõhutada emotsioone. Lisaks muusikale on tähtsad originaalhelid, kuna need tekitavad kohalolutunde. Originaalhelid aitavad ka koondada vaatajate tähelepanu. Helid panustavad oluliselt loo meeleolusse ja reaalsuse illusiooni kujunemisse.²⁶ Heli võib olla diegeetiline või mittediegeetiline. Diegeetilistel helidel on otsene tähendus ja need viitavad heli allikale – liikluse müra viitab autodele ning vestlusest saab aru, mida ja kuidas inimesed räägivad.²⁷ Mittediegeetilised helid ei ole otsest allikat ega tähendust, vaid nendega rõhutatatakse meeleolu.²⁸

Uudislugusid saab ilmestada ka graafikaga. Selleks võivad olla nii graafikud, diagrammid kui ka kaardid ning need võivad olla seisvad või animeeritud.²⁹ Graafikat kasutatakse liiga abstraktse materjaliga uudiste puhul.³⁰ Tavaliselt kasutatakse neid võimalusi majandusuudistes, kus kuvatakse ekraanile graafikuid ja diagramme näiteks hinnamuutustest, muutustest kinnisvaraturul või ekspordi ja impordi erinevustest. Graafika muudab informatsiooni vaatajale selgemaks ja annab võimaluse teavet lihtsamini omandada.³¹

Meetod ja valim

Selleks et mõista uudisloo konstrueerimise protsessi, tuli enne aru saada, millised on ühe uudise konstrueerimise erinevad etapid ja mis võib loo kujune-

²⁰ Genette, G. 1980, lk 189.

²¹ Smith, D. L. (1991). Video communication: Structuring Content for Maximum Program Effectiveness. Belmont: Wadsworth.

²² *Ibid.* lk 256–257.

²³ Tuggle, C. A. ja Huffman, S. (2001). Live Reporting in Television News: Breaking News or Black Holes? - *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 45(2), 335–344.

²⁴ Alencar, A. ja Kruikemeier, S. (2016). Audiovisual Infotainment in European News: A Comparative Content Analysis of Dutch, Spanish, and Irish Television News Programs. - *Journalism: Theory, Practice, and Criticism*, 19(11), 1534–1551.

²⁵ Culus, J., Schellekens, Y. ja Smeets, Y. (2018). A drone's eye view. Overview of the Belgian UAV system and the development of commercial drone applications in Belgium. PwC Belgium and Agoria vzw/asbl. <https://www.pwc.be/en/documents/20180801-drones-eye-view-v2.pdf>.

²⁶ Holland, P. (2000). *The Television Handbook*. London, New York: Routledge.

²⁷ Zettl, H. 1990, lk 337.

²⁸ Thorsen, M. ja Moller, H-G. (1997). *Teleajakirjandus*, lk 91. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

²⁹ Boyd, A. 2001.

³⁰ Thorsen, M. ja Moller, H-G. 1997, lk 136.

³¹ Boyd, A. 2001.

mist mõjutada. Koostasin teooriast lähtudes kateooriad, mis kajastusid uurimuse läbiviimisel nii vaatluslehtedel kui intervjuudes.

Uuringu läbiviimisel kasutasin andmete kogumiseks kaht meetodit: formaliseerimata osalusvaatlust ja standardiseerimata semistruktureeritud intervjuud. Esimesena viisin läbi vaatlused. Vaatlesin ajakirjanike tööpäeva algusest lõpuni ning käisin nendega võtmeaegades kaasas. Nii sain terve päeva vältel jälgida, kuidas ajakirjanikud oma tööd teevad. Päeva jooksul tegin pidevalt märkmeid vaatluslehele, millega tagasin, et saan materjali hiljem analüüsida ja koguda sisendit vaatlusele järgnenud intervjuule. Formaliseerimata osalusvaatluse kasuks otsustasin sellepärast, et see andis mulle võimaluse vaatlemise ajal detailide kinnitamiseks vajadusel ajakirjanikule küsimusi esitada. Nii sain jälgida teleajakirjanike tööprotsessi võimalikult loomulikult kujul.³²

Pärast vaatlusi viisin teleajakirjanikega läbi semistruktureeritud intervjuud. Sealjuures oli oluline teha intervjuu kohe vaatluspäeva lõpus, et ajakirjanikel oleks tehtu värskest meeles, mitte ei hakataks seda meenutama hiljem, kui on vahepeal näiteks häälestatud juba järgmisele loole. Intervjuudes uurisin, kuidas ajakirjanikud oma lugu järk-järgult konstrueerisid, millele nad tähelepanu pöörasid ja miks nad just seesuguseid valikuid tegid. Intervjuud salvestasin, et ka need oleks talletatud hilisemaks analüüsiks koos vaatlusmaterjalidega.

Kui oleksin kasutanud ainult intervjuud, siis oleksid ajakirjanikud pidanud oma tegevust meenutama ja vaid selle alusel oma otsuseid kirjeldama ning põhjendama. See ei oleks pruukinud anda head tulemust, kuna ajakirjanikel ei ole tõenäoliselt enam kõik detailselt meeles. Minu uurimiseesmärki silmas pidades oli aga oluline ajakirjanikuga kõik tema sammud ja kaalutluskohad põhjalikult läbi käia.

Meetodi panin paika samm-sammult, milleks tegin testvaatluse. Testiks vaatlesin ERRi Tartu stuudio ajakirjanikku. Testvaatlus oli kasulik seepärast, et ma sain nii paremini aru, mis mind ees ootab, milline võib olla potentsiaalne vaatluspäev. Samuti märkasin, millised olid vaatluslehe puudused, ning sain neid täiendada.

Lisaks oli testvaatlus oluline ka valimi koostamiseks, sest nii sain esialgse aimduse, kui palju ja millist materjali ma saan ühe ajakirjaniku tööd vaadeldes. Kasutasin bakalaureusetöös mittetõenäosuslikku

sihipärast valimit, sest nii sain enda uurimuse eesmärgist sõltuvalt valida uuritavad, keda vaatlesin ning intervjuueerisin.³³ Valimisse kuulusid „Aktuaalse kaamera“ ja „Reporter“ teleajakirjanikud. Mõlemast toimetusest vaatlesin kahe ajakirjaniku tööd ehk kokku tegin neli vaatlust. Kuna minu töö eripäraks oli mitmekülgne ja sügav meetodikasutus, siis ma ei taotlenud suurt valimit. Valisin uuringuks „Aktuaalse kaamera“ ja „Reporter“, sest see andis võimaluse koguda andmeid uudislugude konstrueerimise kohta kahes eeldatavasti veidi erinevas toimetuses, avalik-õiguslikus ja erakanalis. Konkreetsed lood, mille puhul läksin ajakirjanikega kaasa vaatlust tegema, selgusid vaatluspäeval. Tähtis ei olnud niivõrd see, millest uudis on, vaid see, et saaksin loo tegemise juures olla algusest lõpuni ja vaadelda kõiki narratiivi konstrueerimise etappe.

Peamised tulemused

Uurimismeetodi testimise tulemused

Bakalaureusetöö peamine eesmärk oli testida uurimismeetodit, seega oli oluline selgitada, mis selle puhul toimis ja mida saaks parendada. Puudusena saab välja tuua, et ajakirjaniku vaatlemisel ei saanud tuvastada kasutatud montaažitehnikaid, kuna minu tehtud vaatluste puhul monteeriis lugusid monteeri- ja mitte ajakirjanik ise. Seega tulnuks vaatlusleht ära jätta küsimus „Kuidas ajakirjanik montaažitehnikaid kasutab?“ ja asendada see näiteks küsimusega „Kuidas osaleb ajakirjanik loo monteerimises?“. Montaažitehnikate tuvastamiseks tuleks vaadelda põhjalikult kogu tiimi tööd ja nendega ka pärast intervjuud teha.

Teoreetilise raamistiku loomisel ilmnes, et uudisloo teksti ja selle loomist on võimalik analüüsida väga mitmekesiselt. Praeguse uurimismeetodi ehk vaatluse ja intervjuu kombinatsiooni kõrval võiks seega olulist lisandväärtust pakkuda uudisloo kvalitatiivne sisuanalüüs.

Minu koostatud vaatlusleht toimis üldiselt hästi. Selle nõrkustest saab lisaks juba mainitud montaažitehnikatega seotule välja tuua veel kaks. Esiteks märkasin, et pidin vaatluse ajal tegema loo ajaliste vaadete kohta märkmeid väga kiiresti, kuna nägin lugu terviklikult tavaliselt vaid ühe korra. Seetõttu võisid need märkmed jääda pealiskaudseks ja segaseks. Siinkohal oluks taas kasulik teha valminud teleloo sisuanalüüs, et ka ajalised vaated põhjalikumalt välja

³² Vihalemm, T. (2014). Vaatlus. - K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (Toim), Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. <https://samm.ut.ee/vaatlus>.

³³ Rämmer, A. (2014). Valimi moodustamine. - K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso ja T. Vihalemm (Toim), Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. <https://samm.ut.ee/valimid>.

tuua. Teiseks selgus, et vaatluslehel pole vaja eraldi alajaotust „Küsimused kohapeal küsimiseks“, sest vaatlustingimustest tulenevalt sekkusin ma vähe ja ei küsinud ajakirjanikult vaatluse jooksul põhjalikke küsimusi.

Intervjuerimisel märkasin, et kasulik oluks küsida rohkem täpsustavaid lisaküsimusi, nagu „Miks sa just selle otsuse tegid?“, et veelgi rohkem süvitsi otsustusprotsessi mõista.

Edasistes uurimustes on üks võimalusi proovi- da ka osalusvaatlust, kus vaatleja küsib kogu päeva vältel ajakirjanikult täpsustavaid küsimusi („Miks sa praegu nii otsustasid?“, „Miks sa just selle küsimuse küsisid?“ jne), et veelgi paremini mõista ajakirjaniku mõttekäike.

Milliseid põhimõtteid ja võtteid kasutavad „Aktuaalse kaamera“ ja „Reporterit“ teleajakirjanikud uudisloo narratiivi konstrueerimisel?

Tööst selgus, et uudisteemade valimisel on peamisteks juhtnöörideks uudisväärtused. Uudisväärtused on fookuse alguspunkt, millest hakkab ülejäänud narratiiv hargnema. Loo allikate valimisel pidasid ajakirjanikud tähtsaks, et tegemist oleks inimestega, kes tunnevad valdkonda ja oskavad selle kohta asjalikku informatsiooni jagada. Seega võib öelda, et ajakirjanikud tahtsid, et nende lugudes räägiks eksperdid. Lisaks oli neile tähtis, et lugu oleks vaatajale mõistetav ning selle saavutamiseks püüdsid ajakirjanikud valida lihtsas keeles esitatud tsitaate ja kaasata tavainimeste arvamust.

Narratiivi konstrueerimisel teadsid ajakirjanikud teema kohta enamasti vähem kui allikad. Mõnel juhul võis ette tulla, et ajakirjanik teadis samu aspekte, kuid ka sel juhul oskas allikas tagamaid seletada ja lisainfot anda. See viitab sellele, et lugude perspektiivi poolest oli tegemist peamiselt välise fokalisatsiooniga ja sisemist fokalisatsiooni esines harva.³⁴ Loo jutustamise perspektiiv oli üldiselt objektiivne, kuna ajakirjanikud kasutasid enamasti erinevaid allikaid. Kui aga vaadata proportsionaalselt kogu loo suhtes, kui tihti mõni intervjueritav sõna sai ja kus tema sünkroonid ajalisel loos paiknesid, tekib kahtlus, kas lugu ikkagi oli täiesti objektiivne.

Ülesehituselt eelistasid ajakirjanikud ümber-

pööratud püramiidi skeemi, kus esitatakse esmalt kõige olulisem info ja seejärel liigutakse aina vähem olulise ja tausta puudutava juurde.³⁵ Freytagi püramiidi skeemi tunnuseid ei ilmnunud peaaegu üldse. Erinevatest perspektiividest, millest on rääkinud David Lee Smith, leidis kasutust objektiivne jutustamine, aga ka loo keskse tegelase kaudu jutustamine ja usaldusväärse eksperdi analüütiline kommentaar.³⁶

Eri allikate ütlused seotakse tervikuks ajakirjaniku enda vahetektidega. See tähendab, et toimub rekontekstualiseerumine, kus allika jutt on tema algsest kontekstist välja võetud ja pandud uude.³⁷ Ajakirjanikud kasutasid kolme Mats Ekströmi esitatud rekontekstualiseerimise viisi.³⁸ Esimene ja kõige levinum oli viis, kus ajakirjanik juhatab enda lausega allika teksti sisse ja seob eri allikate jutu omavahel. Teise võimalusena kasutasid ajakirjanikud tsitaati enda teksti illustratsioonina. Kolmandana oli kasutusel ka allikate vastuste refereerimine.

Ajalisuse elementidest oli uudislugude konstrueerimisel tähtis informatsiooni värskus. Seda nii sellepärast, et inimesed saaksid loost midagi uut teada, kui ka selleks, et loos olev info ei oleks pärit nii kaugest ajast, et inimesed ei mäleta seda ja ei oska seoseid luua. Hoolimata sellest, et uudis peab põhinema faktilisel infol, sisaldasid kaks lugu ka vaateid tulevikku ehk prolepsiseid.³⁹ Rohkem sisaldasid vaadeldud lood aga analepsiseid ehk minevikuvaateid.⁴⁰ Neid kasutati peamiselt selleks, et rääkida, milline oli olukord enne ja kuidas eelnev on praeguse uudise põhisõnumile mõju avaldanud.

Uurimistöö käigus selgus, et ajakirjanikele on väga oluline teleuudise visuaalne pool. Visuaal aitas ajakirjanike arvates lugu emotsionaalsemaks muuta ning infot mõistetavaks teha. Küll aga näitasid uurimistöös kogutud materjalid, et suhtlust operaatori ja ajakirjaniku vahel oli minimaalselt ja sageli kasutasid ajakirjanikud katteplaanide toimetuse arhiivist. Selle põhjal võib öelda, et potentsiaalselt peab ajakirjanik tegema enda loo narratiivis muudatusi või midagi välja jätma, kuna tal ei ole sellega sobituvat pilti. Liigne arhiivimaterjali või juhuslike katteplaanide kasutamine võib aga tekitada olukorra, kus loo visuaalne fookus pole kooskõlas tekstilise fookusega ning see-

³⁴ Genette, G. 1980, lk 189–190.

³⁵ Kobre, K. 2012.

³⁶ Smith, D. L. 1991.

³⁷ Eriksson, G. (2011). Adversarial moments: A study of short-form interviews in the news. - *Journalism*, 12(1), 51–69.

³⁸ Ekström, M. (2001). Politicians interviewed on television news. - *Discourse & Society*, 12(5), 563–584.

³⁹ Genette, G. (1980), lk 40.

⁴⁰ Ibid.

ga pilt ei toeta loo sõnumit vajalike rõhutustega.

Kuidas toetavad ajakirjanikud loo narratiivi audiovisuaalsete võtetega?

Audiovisuaalsete võtete poolest oli lugudes mõningast mitmekesisust. Lugudes leidis kasutust *stander* (ka *stand* või *stand-up*) ja graafika. Samuti oli lisaks tavapärasele taustahelile kasutuses lisaheli. *Stander*'it kasutati nii kohalolutunde tekitamiseks, üleminekuks ühelt osalt teisele kui ka vaataja tähelepanu köitmiseks. Graafika kasutus oli ajakirjanikele oluline, et aidata vaatajal detailset infot paremini mõista ja lugu huvitavamaks muuta. Samas kasutati graafikat katteplaanina ja vähendati sellega filmitud katteplaanide vajadust. Lisaheli kasutamine oli ajakirjanike arvates vajalik vaataja tähelepanu võitmiseks.

Kaadrid olid peamiselt filmitud pealtnägija vaatepunktist ehk nii, nagu tavavaataja näeb tänaval inimesi kõndimas, Eesti Kunstiakadeemias olevat näitust või Toompeal toimuvat meeleavaldust, kuid kasutusel olid ka droonikaadrid, mis võiksid ajakirjanike sõnul tekitada põnevust.

Loo monteeris kokku peamiselt monteerija, kellega ajakirjanikud tegid koostööd. Enamasti polnud aga ka koostöö monteerijaga täielik, mis viitab jällegi sellele, et loo visuaalne pool kannatab narratiivi konstrueerimisel. Vaid ühel minu tehtud vaatlusel jälgis ajakirjanik väga pingsalt, missugused kaadrid tema loosse lähevad, ja andis monteerijale pidevalt juhiseid. Ülejäänud kordadel monteeris monteerija peamiselt üksi ja võttis valdavalt ise otsuseid vastu.

Järeldused

Bakalaureusetöö eesmärk oli analüüsida, milliseid võtteid teleajakirjanik uudisloo konstrueerimisel kasutab ja kuidas ta toetab loo narratiivi audiovisuaalsete lahendustega. Töö oluline eesmärk oli ka uurimismeetodi testimine, et näha, kas samamoodi on võimalik teemat edaspidi süvitsi uurida. Kasutatud meetod andis ülevaate, milliseid valikuid ja otsuseid ajakirjanik tegi, kuid minimaalse sekkumise tõttu vaatlusel jäi lünklikuks see osa, mis näitab mille vahel ajakirjanik kaalutleb ja mis paneb teda vaagima eri

variantide vahel. Edaspidistes uurimustes tasub seega vaatluse tegemisel suurendada sekkumise osakaalu.

Tööst selgus, et peamiselt kasutavad ajakirjanikud lugudes ümberpööratud püramiidi struktuuri. Teema valimisel lähtutakse uudisväärtustest ning allikateks valitakse tihti valdkonna eksperdid. Loo eeltöö etapis peavad ajakirjanikud tähtsaks allikaid enne intervjuud küsimustest informeerida, et intervjuueeritavad saaksid valmistuda. Selleks et ise teemaga kursis olla, tutvutakse eelnevalt olemasolevate materjalidega ja taustainformatsiooniga. Võttepaigal tegutsemine oli pigem kiire, põhjalikku koostööd ajakirjaniku ja operaatori või ajakirjaniku ja intervjuueeritava vahel ei olnud.

Üldiselt tegid ajakirjanikud otsuseid automaatselt ja kogemustele tuginedes, millest võib eeldada, et ajakirjanikud lähtuvad alateadlikult kindlast mallist, mitte ei pööra tähelepanu konkreetse narratiivi eripäradele. Narratiivi konstrueerides oli tähtis saavutada üks tervik, mida oleks vaatajal kerge vastu võtta. Selleks valisid ajakirjanikud allikateltsitaadid, mis olid lihtsad ja arusaadavad. *Stander*'it, graafikat ja lisatud heli kasutasid ajakirjanikud nii vaataja tähelepanu köitmiseks kui ka visuaalse mitmekesisuse tekitamiseks. Helikasutus on ajakirjanike sõnul kasulik ka emotsioonide tekitamiseks. Emotsionaalsuse saavutamisel pidasid ajakirjanikud tähtsaks esitatavat pilti ning tekstilise ja visuaalse narratiivi omavahelist kooskõla.

Ajakirjanike vaatlemine ja intervjuueerimine uurimismeetodina üldiselt toimus, kuna juba vaid neli ajakirjaniku tööprotsessist ilmnisid mustrid ja töötavad. Küll aga on edasiseks uurimiseks kasulik vaadelda ja intervjuueerida lisaks ajakirjanikele nii operaatoreid ja monteerijaid kui ka päevatoimetajaid ehk kõiki osapooli, kes loo konstrueerimisega kokku puutuvad ja mingilgi määral audiovisuaalse narratiivi kokkupaneku eest vastutavad. See võimaldab saada otsustusprotsessist laiemat ülevaate ja teha üldistusi. Kavatsen jätkata uurimust magistritöös, testida samalaadse meetodi sobivust ka operaatorite, monteerijate ja päevatoimetajate tegutsemispõhimõtete detailseks kaardistamiseks.